

Disciplinansvar för en rådman för det sätt på vilket han avfattet domskälen i ett familjerättsligt mål

---

Beslutet i korthet: En rådman har i domskälen i ett avgörande rörande vårdnad m.m. inte redovisat vad han grundat sina slutsatser på. Han har dessutom uttryckt sig högst olämpligt och på ett sätt som varit ägnat att framkalla tvivel på rättens opartiskhet. Jag anser att han åsidosatt sina skyldigheter i anställningen på ett sätt som bör föranleda disciplinpåföljd och överlämnar därför ärendet till Statens ansvarsnämnd för prövning.

Anmälan

AA framförde i en anmälan klagomål mot BB, rådman vid Attunda tingsrätt, och uppgav sammanfattningsvis att denne inte hade agerat opartiskt i ett mål om vårdnad m.m. i vilket hon var part. Huvudförhandling i målet hölls den 30 november 2009 och dom meddelades den 12 januari 2010. BB:s bristande opartiskhet visade sig dels i hur han utformade domskälen, dels i hur han agerade vid huvudförhandlingen i målet. – Till anmälan var den aktuella domen fogad.

Utredningen

Anteckningar från huvudförhandlingen i tingsrättens mål T 2070-08 begärdes in.

Av utredningen framgick att parterna i målet, CC och AA, har tre gemensamma barn, som när domen meddelades var mellan drygt två och fem och ett halvt år gamla. Målet gällde såväl vårdnad som boende och umgänge. Domskälen i målet är utformade på följande sätt (namn på parter och barn här anonymiserade).

Domskäl

CC är överstelöjtnant inom försvarsmakten. I sin tjänst vid försvaret undervisar han för närvarande vid Försvarshögskolan i konfliktlösning. Han får således anses vara professionell konfliktlösare. Det är många som försöker uppnå de högre officersgraderna och prövningen av lämpligheten pågår i många år. Skulle CC ha uppvisat sådana egenskaper som AA pådyvlar honom hade han inte nått den nivå han har idag. Redan detta borde borga för att uppfatta honom som en lämplig vårdnads- boende- och umgängesförälder. Under huvudförhandlingen har han haft en lugn och saklig framtoning. Han har dessutom visat respekt mot AA och hennes ombud.

AA är, såsom tingsrätten uppfattat det, tjänsteman och arbetar med ekonomi. Hon har under huvudförhandlingen uppträtt med dålig impuls kontroll. Vid flera tillfällen

har hon fallit kärandeombudet i talet samt haft verbala utfall även mot CC. Hennes uppträdande har varit sådant att det föranlett flera reprimander från rätten som verkat för att huvudförhandlingen skulle kunna genomföras under god ordning och atmosfär av ömsesidig respekt.

Tingsrätten förordnade i juni 2008 om medling. Den mycket erfarne medlaren DD lämnade den 26 september 2008 ett förslag till överenskommelse om vårdnad, boende och umgänge beträffande EE och FF samt ett särskilt förslag till överenskommelse beträffande GG. Det senare behandlade främst umgängesfrågor men tänktes efter utvärdering leda fram till ett avtal om vårdnad, boende och det fortsatta umgängets omfattning. CC accepterade förslagen till lösning av konfliktfrågorna medan AA förkastade dessa. Detta talar enligt tingsrättens mening för att AA har en klart mera självcentrerad syn på dessa frågor än vad som är godtagbart ur barnens perspektiv.

Handgemänget mellan parterna den 28 april 2007, vilken var den utlösande anledningen till separationen, har berörts under huvudförhandlingen. Utan att veta hur våldsamheterna gått till eller vem som gjort vad, kan ändå sägas att det är förståeligt att CC i denna situation haft svårt att besinna sig på samma sätt som han annars synes ha gjort vid konfrontationer mellan dem. Parterna lever nu separerade. Därmed synes risken för upprepning av våld i hemmen eller på annan plats vara undanröjd. De inslag av våld som ostridigt förekommit i parternas relation utesluter enligt tingsrättens mening inte gemensam vårdnad.

Av utredningen, bl.a. förhör med AA:s föräldrar har framgått att dessa tar en stor del i tillsynen och omvårdnaden om barnen. AA har således inte själv förmåga att svara upp mot barnens behov därvidlag. Hon väljer att i görligaste mån hålla CC borta från barnen och engagerar istället sina föräldrar i barn tillsynen. Barnens morföräldrar är säkert väl lämpade för uppgiften och skänker säkerligen barnen en god och kärleksfull omvårdnad och tillsyn. Barnen har emellertid ett stort behov av kontakt med sin far, som vill ta en ökad del i deras omvårdnad. Genom att AA:s föräldrar utgör en resurs för henne som konkurrerar om barnen med CC betas barnen i betänklighets mån från kontakt med sin far.

AA synes, enligt vad som framkommit, vara snar att söka konflikt med CC. Hon försöker också dra in omgivningen och barnen i dessa onödiga konflikter. Eftersom hon tidigare visat att hon saknar förmåga att sätta barnens bästa i första rummet genom att inte tillgodose deras behov av fadern får hon anses olämplig såsom ensam vårdnadshavare.

Inget har framkommit som talar för att CC skulle vara olämplig som vårdnadshavare och boendeförälder. Tvärt om framstår han som en ansvarstagande och kärleksfull förälder som vill ta hand om sina barn. Han kan tillgodose barnens behov av modern. Han får således anses vara lämplig som vårdnadshavare och boendeförälder.

Med den erinran mot AA:s förmåga som framgår av det tidigare sagda uppfattar tingsrätten för närvarande båda föräldrarna som lämpliga som vårdnadshavare och boendeföräldrar.

Frågan är då om det föreligger en sådan djupgående konflikt mellan parterna att gemensam vårdnad och växelvis boende är uteslutet. Konflikterna är oftast sökta och skapade av AA och är inte av djupgående karaktär. Den latent konfliktvilligheten hos AA är emellertid betänklighets. Båda föräldrarna har ett gemensamt ansvar för barnens uppfostran och utveckling. Tingsrätten har bibringats den uppfattningen att AA, om hon tar sig samman istället för att skjuta sina egna aggressioner mot CC i förgrunden, ändå är i stånd att dämpa konflikten och verka för barnens bästa. Parterna har tidigare visat en förhållandevis god samarbetsförmåga avseende de två äldsta barnen. Erforderlig samarbetsförmåga bedöms således föreligga. För barnens bästa bör gemensam vårdnad råda. Alternativet – om inte detta lyckas – bör vara att ge CC ensam vårdnad om alla barnen, vilket emellertid för närvarande inte är görligt eftersom detta kräver ett yrkande därom från honom.

Med detta sagt finner tingsrätten även att båda föräldrarna är i stånd till att samarbeta på det sätt som krävs för att växelvis boende för barnen ska fungera. Växelvis boende bedöms vara bäst för barnen. De har lika stort behov av båda föräldrarna såväl i sitt vardagsliv som under sin fritid.

AA har, under förutsättning att hon alltjämt har ensam vårdnad om GG, krävt att en s.k. kontaktperson ska medverka vid de åtta inledande tillfällena av umgänge med CC. En kontaktperson saknar, såvitt kan bedömas, annan positiv funktion i sammanhanget än att lugna AA själv. Anskaffande av en sådan skulle ytterligare fördröja GG:s rätt att få upprätta en normal kontakt med sin far. Det har således ur tingsrättens perspektiv under inga omständigheter varit aktuellt med kontaktperson. Tingsrätten anser sig inte böra undanhålla denna upplysning även om frågan faller på grund av att tingsrätten förordnar om gemensam vårdnad.

Vad parterna kommit överens om beträffande skollov och storhelger för FF och EE får anses vara till barnens bästa. Tingsrätten ställer sig dock frågande till det av AA först under huvudförhandlingen angivna yrkandet som gäller ett ”extra sportlov” under vecka 11 efter det att barnen vartannat år tillbringat det ordinarie sportlovet tillsammans med CC. Föräldrarna disponerar inte över frågan om barnen, efter det att de blivit skolpliktiga, får ta extra ledighet från skolan. Det gör respektive skolchef. CC har, för den ”goda sakens skull” förklarat att han är positiv till detta udda yrkande. Enligt tingsrättens mening bör GG:s umgänge med respektive förälder synkroniseras med syskonens. Det framgår av utredningen att de tre syskonen trivs bra tillsammans. Syskonen kan överbygga GG:s eventuella tvekan inför CC.

Vad tingsrätten förordnat om vårdnad, boende och umgänge ska gälla omedelbart. Det vore förödande för barnen om AA genom att överklagadomen skulle kunna ytterligare förhålla för barnen att knyta an till sin far.

Rättshjälp

Rättshjälpsbiträdet, HH, har under huvudförhandlingen anmält att hon nu förbrukat de 100 timmar som förmånen av rättshjälp högst omfattar för klienten, om inte annat beslutas. Hon har begärt utökad antal timmar rättshjälp med ”t.ex. 20 timmar” för att kunna processa även i hovrätten.

I 34 § rättshjälpslagen (1996:1619) stadgas att rättshjälpen normalt ska upphöra när det arbete som biträdet har rätt till ersättning för uppgår till 100 timmar. Rätten ska genast pröva om rättshjälpen ska upphöra. Om rättshjälpen ska fortsätta, bestämmer rätten det antal timmar som förmånen av rättshjälpsbiträde därefter får omfatta.

CC betalar själv sitt ombud. Han har varken rättshjälp eller rättsskydd. Den omständigheten att AA hittills har haft rättshjälp, som hon disponerat genom att helt förbruka de tillgängliga 100 timmarna på tingsrättsprocessen, har enligt tingsrättens mening inneburit att hon kommit i ett väsentligt bättre processekonomiskt läge än CC, som bedöms ha medelgod ekonomi. Det är inte rimligt att processen får fortsätta i nästa instans under dessa orättvisa ekonomiska förutsättningar och på statens bekostnad. HH har inte rätt till någon ytterligare ersättning för arbete utöver redan förbrukade 100 timmar. AA:s rättshjälp ska omedelbart upphöra.

Tingsrätten anmodades att komma in med upplysningar och yttrande över domskälens utformning. Det skulle därvid framgå om skälen hade utformats i överensstämmelse med bestämmelsen i 17 kap. 7 § 5 rättegångsbalken (RB) och om det kunde anses lämpligt eller förenligt med kravet på en domstols opartiskhet att utforma domskälen på det sätt som skett. Frågeställningen avsåg domskälen i sin helhet.

Tingsrätten (lagmannen JJ) kom in med ett yttrande till vilket hade fogats upplysningar från BB.

BB uppgav följande.

När som i förhandenvarande fall barnens föräldrar strider mot varandra i domstol i dessa frågor (frågor om vårdnad, boende och umgänge, JO:s anmärkning) ligger det i sakens natur att värdera föräldrarnas egenskaper, förmåga och lämplighet därvidlag samt bedöma vad som är bäst för barnen. Det är då ofrånkomligt att jämföra den ena föräldern med den andra. Denna svåra uppgift som åligger domstolen är givetvis grannlaga i förhållande till föräldrarna, som kan finna granskningen obekvämt.

Mitt agerande under huvudförhandlingen

Erfarenheten av den muntliga förberedelsen som hållits i målet var, enligt den domare som var ordförande vid förhandlingen, den att AA hade svårt att tygla sitt humör och att någon mera erfaren domare borde sitta som ordförande vid huvudförhandlingen, som skedde med nämnd. Jag hoppades att varningarna skulle visa sig vara obefogade.

AA visade sig emellertid vara mycket känslomässigt utagerande och gjorde trots flera tillsägelser från mig upprepade verbala utfall mot såväl CC som hans ombud KK.

För att trots allt försöka genomföra huvudförhandlingen under någorlunda god ordning nödgades jag upplysa AA om att hon betedde sig olämpligt samt begära att hon skulle iaktta ett bättre uppträdande i rätten utan verbala utfall samt låta bli att falla CC och framför allt KK i talet när de hade ordet. Eftersom AA i stort sett ignorerade mina uppmaningar att iaktta ett bättre uppträdande nödgades jag på förekommen anledning gång på gång upprepa uppmaningarna. Jag har inte agerat partiskt till förmån för någon i sakfrågorna. Däremot har jag upprätthållit ordningen, som om jag inte ingripit, hade gått helt överstyr. Jag hade fullt stöd av samtliga nämndemän att agera så som jag gjorde.

Domskälens utformning

Inom domarkåren råder generellt den uppfattningen att stor frihet måste råda beträffande sättet att utforma domskälen.

Beträffande de nu aktuella domskälen har rätten inbördes vid muntligöverläggning dryftat de frågeställningar som tagits upp i domskälen. Vi har varit överens om de värderingar som kommit till uttryck i domskälen, låt vara att det är jag som skriftligen utformat skälen.

Enligt 17 kap 7 § 5 p. rättegångsbalken ska domen ange domskälen med uppgift om vad som är bevisat i målet.

Enligt vad som framgår av Processlagberedningens motiv (NJA II 1943s 210 till dåvarande 17 kap 7 § 4 p. som numera motsvarar lagrummets 5 p. rättegångsbalken och s 647 ang. 50 kap 23 § rättegångsbalken) är en redogörelse om vad som i målet är bevisat av vikt framför allt för att upplysa överrätterna huruvida s.k. tilltroförhör ägt rum i tingsrätten. I den aktuella domen har inte några förhör av denna karaktär hållits. Detta framgår av domen. Numera kan överrätterna spela upp de ljud- och bildupptagningar som gjorts i tingsrätten och kontrollera bevisningen, vilket borgar för en bättre kontroll än tidigare.

Processlagberedningen anför även att en redogörelse för vad som i målet är bevisat även är av betydelse för kontroll av rättens bevisprövning. Hur utförligt motiveringen bör göras, är beroende på omständigheterna (NJA II 1943 s 210-211). Eftersom ingen av parterna klagade på domen och det inte blivit aktuellt med någon överrättskontroll har eventuella brister i det avseendet inte haft någon betydelse.

Jag menar att Processlagberedningen i motiven generaliserat i sina krav på redogörelser i domen för vad som är bevisat. Beredningen har förbiset den särställning som de indispositiva familjerättsliga målen har.

Generellt sett förhåller det sig vanligtvis så att när en dom vunnit lagakraft, endast de begränsade möjligheter föreligger som stadgas i reglerna om de särskilda

rättsmedlen för att kunna ta upp saken till förnyad prövning. Beträffande de indispositiva familjerättsliga målen kan emellertid, oavsett tidigare avgöranden i saken, i obegränsad utsträckning talan väckas på nytt. Jag menar att kravet enligt rättegångsbalken 17 kap 7 § 5 p. att i domskälen redovisa vad som är bevisat i målet därför gör sig gällande med mindre styrka i dessa mål.

I den typ av indispositiva mål som här är ifråga gäller det för parterna att inför rätten söka visa vad som är bäst för barnen vad gäller vårdnad, boende och umgänge samt vem av parterna som är bäst skickad att ordna tillvaron för barnen så att det blir bäst för dem. Vårdnaden om ett barn består till dess att barnet fyller arton år eller dessförinnan ingår äktenskap. Den framtida tidsrymd rätten har att bedöma i målet och uppskatta parternas lämplighet och förmåga till att åstadkomma den bästa tillvaron för barnet kan således bli mycket lång.

Det säger sig självt att det är ogörligt för parterna att kunna överblicka en så lång tid framåt och på ett nöjaktigt sätt omedelbart i målet kunna bevisa förrätten vad som är bäst för barnet under den långa tid som återstår till myndighetsdagen. Parterna brukar sällan beröra denna problematik. Endast när ena parten är drabbad av sjukdom eller något annat handikapp till följd av vilken det kan antas att förmågan att ta hand om barnet avtar brukar frågan beröras. Ställt på sin spets kan emellertid sägas att det idag aldrig kan bevisas att vårdnadshavaren eller den som framställer yrkande därom lever ens i morgon, vilket är en absolut förutsättning för att kunna ombesörja de förpliktelser som följer med vårdnaden, boendet och umgänget. Vid sådana omständigheter står det inte i mänsklig makt för rätten att i mål av denna typ redovisa en så ingående och säker bevisvärdering som är bruklig i dispositiva tvistemål eller i brottmål. Därför blir utförligheten i domskälen med nödvändighet lidande.

Rätten har att värdera och bedöma de mer eller mindre osäkra parametrar som parterna åberopat i målet. Den sålunda åberopade bevisningen bedöms inom den fria bevisprövningens ram. Rätten brukar göra en sammantagen bedömning med hänsyn till samtliga relevanta omständigheter och komma fram till ett domslut som synes vara bäst för barnet. Någon absolut säkerbedömning går emellertid inte att åstadkomma eftersom flera viktiga faktorer för bedömningen är osäkra.

I det nu aktuella målet gäller tvisten vårdnad, boende och umgänge med tre barn, EE född 2004, FF född 2005 och GG född 2007. Med hänsyn till det minsta barnet GG blev den bortre tidsgränsen för vilken rätten vid domfällandet skulle uppskatta och bedöma parternas lämplighet med barnen den 7 september 2025, d v s drygt femton år.

Redan detta förhållande talar för att det är orimligt att ställa krav på rätten att i domen detaljredovisa hur rätten ansett det bevisat vad som är bäst för barnen under denna tid, när det som sagt inte ens kan bevisas att vårdnadshavarna, föräldrarna, lever då eller har den hälsa eller förmåga i övrigt som krävs för uppgifterna.

Rätten har i full enighet bestämt domslutet, vilket grundas på en samlad bedömning av den åberopade bevisningen. Slutsatserna talar mycket för sig själva. Någon slutsats bygger på vad som är allmänt känt eller veterligt. Andra uppfattningar bygger på intuitiv bedömning om vad som är bäst för barnen och då kan uppfattningen vara svår att motivera såsom sprungen ur bevisvärderingen. Influenser från den åberopade bevisningen skapar en intuition och övertygelse hos rättens olika ledamöter om vad som är bäst för barnen. Alla bedömningar i domen grundar sig emellertid på det som förevarit i målet såsom vårdnads-, boende och umgängesutredningen, samt övrig bevisning innefattande parternas och vittnenas uppgifter.

Det är inte givet att i en kollegial domstol som har att döma i ett mål omvårdnad, boende och umgänge, alla ledamöter varav någon eller några kanske har sina rötter i skilda kulturer och tankesätt, värderar bevisningen exakt på samma sätt. Det är också skillnad i förmågan att bedöma vad som är relevant mellan professionella domare och nämndemän, som är lekmän. Trots detta kan de av bevisningen skapade

influserna ändå vara sådana att rättens ledamöter vid överläggning enar sig om samma mening. Det kan således vara svårt att för varje ståndpunkt rätten intar, såsom rättens uppfattning exaktredovisa vilken bevisning i ett komplext material som väglett ledamöter som inte har exakt samsyn men som samfällt representerar rätten och den gemensamma meningen.

Vad beträffar frågan om upphörande av AA:s rättshjälp förtjänar att påpekas att huvudregeln är att förmånen av rättshjälp omfattar högst 100 timmars arbete och att tingsrättsprocessen helt förbrukat de tillgängliga timmarna men att processen i tingsrätten ändå kunnat avslutas precis inom nämnda ram om 100 timmar. Begäran om utökad antal timmar gällde uteslutande möjligheten att processa även i hovrätten för det fall att AA skulle finna detta angeläget. Det är synnerligen tveksamt om tingsrätten bör befatta sig med eller bevilja en sådan begäran när tingsrättsprocessen jämt ut klarats av inom den maximala tilldelningen enligt huvudregeln. Målet kunde ju ändå avslutas i tingsrätten inom ramen. Hade AA klagat till hovrätten i sak hade hon även kunnat överklaga beslutet att låta rättshjälpen upphöra. Det är endast i undantagsfall som ett överskridande av de 100 timmarna kommer ifråga och då ska detta vara högst befogat. Med facit i hand visade det sig också att ingen av parterna klagade på domen. Tingsrätten gjorde således rätt som inte beviljade utökad antal timmar. Prövningen av rättshjälpsfrågan har skett i överensstämmelse med gällande bestämmelser och praxis.

Slutord

I efterhand kan jag inse att det hade varit värdefullt om jag vinnlagt mig om att bättre redogöra för varför tingsrätten kommit fram till de slutsatser som redovisats. För dem som, liksom parterna, tagit del av materialet torde det ändå stå klart vad rätten tagit fasta på. Att rätten kommit fram till det aktuella domslutet har helt och hållet grundats på relevanta sakomständigheter. Ingen av rättens ledamöter har agerat partiskt. En helt annan fråga är att behov förelegat av att aktivt upprätthålla ordningen, vilket för den som är föremål för rättens tillsägelser naturligtvis kan missuppfattas.

JJ anförde följande.

I målet har förekommit förhör med parterna och flera vittnesförhör samt skriftlig bevisning men av domen framgår inte, med något undantag, om och iså fall vilken betydelse de framlagda bevisen har haft för de slutsatser som domstolen dragit rörande olika frågor. Det gäller t.ex. den slutsats som dras av mannens yrke som professionell konfliktlösare (s. 11) och bedömningen att han är lämplig som vårdnadshavare (s. 13). Andra exempel är att ”konflikterna är oftast sökta och skapade av” kvinnan (s. 13) och att nödvändig samarbetsförmåga bedöms föreligga (s. 14). Såsom domskälen är utformade är det omöjligt att se om det funnits utredning beträffande en viss fråga och i så fall vad den bestått i och hur den värderats av tingsrätten.

En följd av denna brist på redovisning av bevisningen och dess betydelse för de slutsatser tingsrätten kommit fram till är att man som läsare kan få intryck av att tingsrätten inte är opartisk utan tagit ställning för mannen eftersom de ställningstaganden och slutsatser tingsrätten gör till övervägande del utfaller till mannens fördel. Till detta intryck bidrar också skrivningar som för en utomstående betraktare kan förefalla överflödiga i sammanhanget. Jag tänker här t.ex. på upplysningen om tingsrättens ställningstagande i en icke ställd fråga (att alternativet till gemensam vårdnad är att ge mannen ensamvårdnad, s. 14) och uppgifterna om att mannen själv betalar sitt ombud i avsnittet om rättshjälp (s. 15). Även tingsrättens skrivning rörande ett handgemäng ger intryck av att tingsrätten tar ställning för mannen. Där anger tingsrätten att den inte vet hur våldsamheterna gått till eller vem som gjort vad och i samma mening uttrycks att det ändå kan sägas att det är förstäligt att mannen haft svårt att besinna sig.

Oavsett riktigheten i det slut tingsrätten har kommit till är det väsentligt att parterna kan se hur tingsrätten bedömt olika uppgifter. Även om omfattningen på denna

redovisning kan variera är det min uppfattning att domskälen i den angivna domen inte utformats i överensstämmelse med 17 kap. 7 § 5 p. rättegångsbalken.

Att en domstol ska vara opartisk är självklart och för förtroendet för domstolarna är det viktigt att det även utåt framstår så. Med domskäl som utformats på det sätt som i den ifrågasatta domen finns en uppenbar risk att det förtroendet äventyras.

I ett beslut den 15 november 2010 anförde *chefsJO Melin* följande.

Bedömning

Inledning

Av den inhämtade utredningen har framgått att tingsrätten, genom rådmannen BB, formulerat domskälen i ett avgörande om vårdnad m.m. på ett sätt som medfört att en av parterna upplevt att domstolen brustit i opartiskhet.

Domen inleds med en kort bakgrundsbeskrivning, följd av parternas yrkanden och grunder, en redovisning av parternas utveckling av talan och en presentation av utredningen i målet, dvs. vilken muntlig och skriftlig bevisning som åberopats av parterna. Därefter följer domskälen, dvs. den del av domen där rätten redovisar sin bedömning.

Jag vill redan inledningsvis framhålla att jag genom mina uttalanden nedan inte tar ställning i de sakfrågor som tingsrätten hade att bedöma, dvs. frågor om vårdnad, boende och umgänge. Jag uppehåller mig i stället uteslutande vid frågan om domskälen är utformade på ett sätt som står i överensstämmelse med de bestämmelser i bl.a. rättegångsbalken som domstolen varit skyldig att följa.

Domskälens förenlighet med bestämmelserna i 17 kap. 7 § 5 RB

I 17 kap. 7 § RB finns bestämmelser om vad en tvistemålsdom ska innehålla. Bestämmelserna gäller, med undantag för bl.a. tredskodomar (se 8 §), alla slags domar.

Enligt bestämmelsens femte punkt ska i domen anges domskälen med uppgift om vad som är bevisat i målet. Med domskälen avses de skäl som bestämt utgången i målet såväl i bevisfrågan som i rättsfrågan. Rätten måste således redovisa hur den värderat den av parterna åberopade bevisningen och upplysa parterna om varför man ansett att ett visst rättsfaktum är styrkt. Att domskälen redovisas noggrant är viktigt av flera olika orsaker. En motiverad dom gör det möjligt för såväl parterna som en bredare allmänhet att kontrollera hur domstolen resonerat, vilket är av betydelse för förtroendet för rättskipningen. Vid författandet av domskälen kan domaren också själv kontrollera riktigheten av sina tankegångar. En utförlig motivering brukar dock anses ha sin största betydelse på grund av möjligheten att överklaga domen eftersom en sådan motivering underlättar för den tappande att bedöma om det lönar sig att överklaga och för den högre instansen att bedöma domens riktighet (se Fitger, Rättegångsbalken, del 1, s. 17:24 f. med där gjorda hänvisningar för ett utförligare resonemang i denna fråga).

I den aktuella domen redogörs för vilken muntlig och skriftlig bevisning som åberopats i målet. Beträffande den muntliga bevisningen anges att förhören lagrats

i domstolens datasystem och att någon särskild redovisning inte görs i domen för vad var och en uppgett.

Vad gäller den skriftliga bevisningen framgår bl.a. att CC åberopat delar av, och AA hela, den vårdnads-, boende- och umgängesutredning som gjorts i målet.

Tingsrätten redovisar sedan i domskälen ett antal omdömen och slutsatser angående parterna och deras lämplighet som vårdnadshavare. Det anförs bl.a. om AA att hon synes ”vara snar att söka konflikt med” CC, att hon försöker ”dra in omgivningen och barnen i dessa onödiga konflikter” och att hon ”tidigare visat att hon saknar förmåga att sätta barnens bästa i första rummet genom att inte tillgodose deras behov av fadern”. Beträffande CC anges bl.a. att han får ”anses vara en professionell konfliktlösare”, att han framstår ”som en ansvarstagande och kärleksfull förälder som vill ta hand om sina barn” och att han ”kan tillgodose barnens behov av modern”. Rätten uttalar vidare att AA får anses vara olämplig som ensam vårdnadshavare, men dock lämplig som vårdnadshavare och boendeförälder och att CC får anses vara lämplig som vårdnadshavare och boendeförälder. Slutligen anser rätten att konflikterna mellan parterna oftast är ”sökta och skapade av” AA och inte av djupgående karaktär samt att parternas samarbetsförmåga är tillräcklig för att gemensam vårdnad och växelvis boende ska kunna fungera.

Tingsrätten redovisar emellertid inte vad den grundat sin uppfattning om parterna på. Det finns således ingen hänvisning till att någon i målet hörd person skulle ha uppgett att parterna hade eller saknade någon av de egenskaper som tillskrivs dem eller till att detta framkommit genom den skriftliga bevisningen. Det saknas i domskälen, som upptar ungefär fyra sidor av domen, över huvud taget någon redogörelse för eller hänvisning till vad som framkommit genom den muntliga eller skriftliga bevisningen i målet. Beträffande den skriftliga bevisningen kan det särskilt anmärkas att tingsrätten inte alls redovisar vad som framgår av vårdnads-, boende- och umgängesutredningen.

Det enda undantaget från vad som nyss konstaterats är att det i domskälen redovisas att AA:s föräldrar uppgett att de tar stor del i tillsynen och omvårdnaden av barnen. Av det förhållandet drar tingsrätten slutsatsen att AA själv saknar ”förmåga att svara upp mot barnens behov därvidlag” och anger vidare att genom kontakterna med morföräldrarna ”betas barnen i betänkligen mån från kontakt med sin far”. Slutsatserna framstår, utan närmare motivering än vad som anges i domskälen, som anmärkningsvärda.

Vad parter och vittnen uppgett behöver naturligtvis i och för sig inte redovisas ordagrant och en alltför utförlig redogörelse för vad som kommit fram under bevisupptagningen riskerar snarare att tynga domen. Inte heller behöver den skriftliga bevisningen redovisas i detalj. Däremot måste domskälen självfallet vara utformade så att det är möjligt att förstå vad tingsrätten grundar sina slutsatser på.

De aktuella domskälen är utformade på ett sådant sätt att detta inte är möjligt för vare sig parterna, allmänheten eller en högre instans.

Det kan således inte råda något tvivel om att domskälen inte är utformade på ett sätt som är förenligt med bestämmelsen i 17 kap. 7 § 5 RB.

Domskälens förenlighet med kravet på domstolens opartiskhet

Vad som kan utgöra jäv för domare regleras i 4 kap. 13 § RB. Enligt vad som brukar betecknas som bestämmelsens generalklausul, p. 10, ska en domare anses vara jävig om det föreligger någon särskild omständighet som är ägnad att rubba förtroendet till hans eller hennes opartiskhet i målet. Ett exempel på en omständighet som kan utgöra jäv enligt generalklausulen är om domaren vet med sig att han eller hon har en förutbestämd uppfattning i målet. Även en domares uppträdande under rättegången kan under vissa förutsättningar utgöra jäv. Således kan det föreligga jäv om en domare handlägger ett mål mot en viss person på ett sådant sätt att domaren, exempelvis genom sin processledning, åsidosätter sina åligganden i tjänsten och därmed också skapar motsättningar mellan sig själv och parten. Det kan också tänkas förekomma att domskälen ges en uppseendeväckande och utmanande utformning, som inte påkallas av själva målet och som därmed inger parten uppfattningen att domaren varit negativt inställd just mot honom eller henne. I båda dessa situationer kan domaren således bli jävig genom sitt handlingssätt (se bl.a. NJA 1993 s. 571, Per Olof Ekelöf och Henrik Edelstam, Rättegång I, 8:e uppl., s. 148 och Claes Sandgren, Domares jäv och skiljemans obehörighet, SvJT 2010 s. 689).

Regeln i 4 kap. 13 § 10 RB bör tolkas i ljuset av bestämmelserna i den Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna och den praxis som utbildats vid Europadomstolen för mänskliga rättigheter. Enligt artikel 6.1 i konventionen innefattar rätten till en rättvis rättegång ett krav på att prövningen ska ske inför en oavhängig och opartisk domstol. När det gäller opartiskhet har Europadomstolen urskiljt två element, nämligen dels kravet på att varje domare faktiskt ska döma opartiskt mellan parterna (subjektiv opartiskhet), dels kravet på att det för en objektiv iakttagare inte får föreligga några legitima tvivel om domstolens opartiskhet (objektiv opartiskhet). Eftersom det i regel är omöjligt att visa att en domare i verkligheten brustit i opartiskhet, har huvudvikten lagts vid det senare elementet – den objektiva opartiskheten – i flertalet av de fall som behandlats av Europadomstolen. Domstolen brukar sägas hylla den brittiska maximen ”justice must not only be done, it must also be seen to be done” (Hans Danelius, Mänskliga rättigheter i europeisk praxis, 3:e uppl., s. 182 och Carl Henrik Ehrenkrona, Europakonventionens betydelse för den svenska rättegångsordningen, SvJT 1999 s. 486).

Som ovan angetts redovisas i domen över huvud taget inte vad som framkommit under den bevisupptagning som förekom vid huvudförhandlingen. De omdömen om parterna som rätten ger uttryck för, vilka i princip alltid är till fördel för CC, saknar således hänvisning till vad någon förhörsperson sagt eller till vad som

framkommit genom den skriftliga bevisningen. Redan detta riskerar att ge intryck av att rätten tagit ställning för den ena parten och således inte agerat opartiskt. Till detta intryck bidrar, som också lagmannen ansett i sitt yttrande, att domstolen dessutom redovisar sin uppfattning, även här till CC:s fördel, i frågor som den ansett sig inte behöva eller inte kunna pröva.

Tingsrätten inleder sina domskäl med en beskrivning av parternas yrkesbakgrund och uppförande under huvudförhandlingen. Efter att ha redogjort för CC:s yrkesbakgrund tar rätten denna till intäkt för att han inte kan ha de egenskaper som AA ”pådyvlat” honom och att redan hans yrkesbakgrund ”borde borga för att uppfatta honom som en lämplig vårdnads-, boende- och umgängesförälder”.

Jag kan inte förstå dessa uttalanden på annat sätt än att rätten tycks anse att en person som nått en viss position i samhället inte kan besitta vissa egenskaper av mera negativt slag. Att en domare med lång erfarenhet av att döma i bl.a. familjerättsliga mål och brottmål ger uttryck för en sådan uppfattning, som ju måste sägas vara direkt felaktig, är djupt bekymmersamt. Det riskerar att ge upphov till misstankar om att domstolen redan härigenom tagit ställning för den ena parten. I det aktuella fallet förstärks detta intryck genom det sätt på vilket AA:s yrkesbakgrund och uppförande därefter redovisas.

Beträffande en händelse i april 2007, där CC ostridigt utövat våld mot AA och där CC, såvitt framgår av vad som antecknats under rubriken Parternas talan, uppgett att detta föregåtts av våld mot honom från AA:s sida, skriver tingsrätten att ”utan att veta hur våldsamheterna gått till eller vem som gjort vad, kan ändå sägas att det är förståeligt att CC i denna situation haft svårt att besinna sig på samma sätt som han annars synes ha gjort vid konfrontationer mellan dem”. Eftersom tingsrätten uttryckligen anger att den inte vet vad som försiggick vid det aktuella tillfället är det ytterst förvånande att den ändå uttrycker förståelse för den ena partens agerande, inte minst eftersom detta agerande av den andra parten polisanmälts som misshandel.

I domskälen anges vidare att AA, om hon får behålla ensam vårdnad om den yngsta dottern, ”krävt” att dotterns umgänge med CC inledningsvis ska ske i närvaro av en kontaktperson. Tingsrätten anger vidare att, även om frågan fallit på grund av att tingsrätten förordnar om gemensam vårdnad, den anser ”sig inte böra undanhålla” upplysningen att en kontaktperson såvitt kan bedömas saknar ”annan positiv funktion i sammanhanget än att lugna AA själv” och att det ”ur tingsrättens perspektiv under inga omständigheter varit aktuellt med en kontaktperson”. Denna ”upplysning” i en fråga som tingsrätten uttryckligen angett sig inte behöva ta ställning till vid sitt avgörande måste, enligt min mening, anses ägnad att inge AA uppfattningen att rätten varit negativt inställd till henne.

Tingsrätten avslutar sina domskäl i sakfrågan med att ange att ”det vore förödande för barnen om AA genom att överklaga domen skulle kunna ytterligare förhåla för barnen att knyta an till sin far”. I fråga om AA:s rättshjälp konstaterar tingsrätten

därefter att den omständigheten att AA har rättshjälp har medfört att hon ”kommit i ett väsentligt bättre processekonomiskt läge än CC, som bedöms ha medelgod ekonomi” och att det inte är ”rimligt att processen får fortsätta i nästa instans under dessa orättvisa ekonomiska förutsättningar och på statens bekostnad”.

Huvudregeln beträffande rättshjälp är att den inte omfattar ersättning för mer arbete än 100 timmar, 15 § rättshjälplagen (1996:1619). Taket kan överskridas endast i undantagsfall, 34 § andra stycket samma lag (se prop. 1996/97:9 s. 145 f. och NJA 2000 s. 390 angående förutsättningarna). I stället för att hänvisa till att sådana förutsättningar saknas har tingsrätten motiverat sitt beslut med att det vore ekonomiskt orättvist gentemot CC, ”som bedöms ha medelgod ekonomi”. Även i denna fråga förklarar tingsrätten således sitt ställningstagande på ett sätt som, särskilt i förening med vad rätten tidigare anfört angående vilka konsekvenser ett överklagande från AA:s sida skulle få för barnen, ger intryck av att rätten haft en negativ inställning till AA.

Sammanfattningsvis i denna del anser jag alltså att särskilt nyss redovisade uttalanden är såväl högst olämpliga i sig som ägnade att framkalla tvivel på rättens opartiskhet. Domskälen präglas emellertid även i övrigt tämligen genomgående av en ton som måste uppfattas som nedvärderande gentemot AA.

Fråga om disciplinpåföljd

Domares opartiskhet vid handläggning och avgörande av mål och ärenden är i en rättsstat av avgörande betydelse såväl för den enskildes rättssäkerhet som för allmänhetens förtroende för rättskipningen. Det finns därför anledning att se mycket allvarligt på BB:s handlande. Enligt min uppfattning har han, genom att avfatta domskäl med de brister såvitt avser fullständighet och uttryckssätt som jag ovan redovisat, åsidosatt sina skyldigheter i anställningen på ett sätt som utgör sådan tjänsteförseelse som enligt 14 § lagen (1994:260) om offentlig anställning bör föranleda disciplinpåföljd.

Jag beslutar därför att överlämna ärendet till Statens ansvarsnämnd för prövning av denna fråga.

Statens ansvarsnämnds prövning

I ett beslut den 3 maj 2011 ålade Statens ansvarsnämnd BB disciplinpåföljd i form av varning. Som motivering anförde ansvarsnämnden följande.

Rättslig reglering m.m.

RB:s krav på domskälen och vägledning ifråga om utformningen

RB:s krav på innehållet i en tvistemålsdom finns, såvitt nu är i fråga, i 17 kap.7 §. Enligt punkt 5 ska i domen anges ”domskälen med uppgift om vad som är bevisat i målet”.

Redan av lagrummets ordalydelse följer, enligt ansvarsnämndens mening, att det som är bevisat i målet endast är en del av domskälen. Med domskälen avses de skäl som bestämt utgången i målet såväl i bevisfrågan som i rättsfrågan.

Att domskälen redovisas noggrant är, som JO har påpekat i sin anmälan, viktigt av flera olika orsaker. En motiverad dom gör det sålunda möjligt för såväl parterna som en bredare allmänhet att kontrollera hur domstolen har resonerat, vilket är av betydelse för förtroendet för rättskipningen. Vid författandet av domskälen kan domaren också själv kontrollera riktigheten av sinatankegångar. En utförlig motivering brukar dock anses ha sin största betydelse på grund av möjligheten att överklaga domen eftersom en sådan motivering underlättar för den som har förlorat målet att bedöma om det lönar sig att överklaga och för den högre instansen att bedöma domens riktighet. Domskälen kan ha betydelse inte endast för överrättens bedömning av om en dom ska ändras när den frågan prövas utan också för frågan om överrätten överhuvudtaget ska ta upp underrättens dom för prövning enligt reglerna om prövningstillstånd. En högre rätt måste också kunna bedöma vilken bevisning som utgör s.k. tilltrosbevisning och därför måste läggas fram på visst sätt efter ett överklagande.

I betänkandet En modernare rättegång (SOU 2001:103) redogörs för de motiveringskrav som följer av Europakonventionen och den svenska lagstiftningen. Utredningen konstaterar att rätten, utöver att ange vad som är bevisat, också bör upplysa *varför* den har funnit något bevisat. Europadomstolen har också i några fall uttalat att de nationella domstolarna måste tillräckligt klart upplysa om grunderna för sina avgöranden.

Rätten bör alltså redovisa hur den bearbetat bevismaterialet. Man ska av domen kunna få upplysning om hur rätten sammanställt materialet och vilka bevis som enskilt eller tillsammans styrkt en viss ifrågasatt händelse. Rätten ska i princip förklara om den grundar en viss slutsats på ett vittnesuttalande, eller motsatsvis varför det återopade vittnets utsaga inte kan ligga till grund för en viss slutsats.

En annan fråga är i vilken mån bevismaterialet måste refereras i domen. Det har sagts att det i och för sig inte är fel att låta referat flyta in i domen, men en fara är att arbetet med detta tar så mycket tid och kraft i anspråk att de s.k. egentliga domskälen blir lidande av detta.

Utförligheten i domskälen får dock bero på omständigheterna, dvs. vad saken i det enskilda fallet kräver. Reglerna i 17 kap. 7 § (liksom för brottmålsdel i 30 kap. 5 §) RB drar endast upp en yttre ram och anger minimikraven. Inom ramen för de nu redovisade reglerna har den enskilde domaren stor frihet att utforma och skriva en dom.

Hur domstolarna lämpligen bör skriva sina domskäl har debatterats under långtid, inte minst av domarna själva. Det finns utrymme för olika uppfattningar. I Förtroendeutredningens betänkande Ökat förtroende för domstolarna – strategier och förslag (SOU 2008:106) sägs att utbildning i domskrivningsfrågor framöver,

också på de enskilda domstolarna, bör ges i betydligt större utsträckning än i dag och att uppföljningar och kvalitetssäkring bör ske.

I andra upplagan av Domstolsverkets skrift Språk och struktur i domar och beslut diskuteras bl.a. olika domskrivningsmetoder. Där anges att det förr förekom att man i domskälen först noggrant redovisade vad alla förhörspersoner sagt och därefter kort angav att ”på grund av vad sålunda och i övrigt förekommit är åtalet/talan styrkt”. Sådana domskäl säger, som också framhålls i skriften, inget om hur domstolen tänkt, och de förekommer numera mycket sällan. Vidare sägs: Det finns inget sätt att utforma domskäl som är bra i alla situationer. Inte heller har alla domare samma uppfattning om hur domskäl bör utformas. Här som annars måste man laga efter läge och följa sitt eget omdöme. Vissa riktlinjer kan ändå ges. Den viktigaste utgångspunkten för domskälen är naturligtvis att läsaren ska förstå hur domstolen resonerat. Den som skriver domen vill dessutom sannolikt inte lägga ned mer tid på den än nödvändigt. Domskälen bör – det framgår redan av ordet som sådant – redovisa skälen till att domstolen dragit vissa slutsatser. Redovisningen bör vara tydlig. Förutom i de fåtaliga mål där det är en ren rättsfråga som ska besvaras bör det i domskälen, före eller i samband med den rättsliga bedömningen, anges vilken bevisning som finns i målet samt hur domstolen värderat bevisningen. – När det gäller redovisningen av muntlig bevisning är det vanligt att förhörspersonernas utsagor redovisas i detalj i domen, utsaga för utsaga. Särskilt uppställda, detaljerade redovisningar av förhørsutsagor är emellertid långt ifrån alltid nödvändiga. Ofta kan man begränsa sig till att väva in relevanta delar av förhörspersonernas utsagor i själva resonemangen, s.k. vävda domskäl. Ett sådant sätt att skriva dom tar en viss tid att tillägna sig men är mycket tidsbesparande när man väl lärt sig det. – Ett sätt att skriva vävda domskäl är att väva samman redovisningen av vad domstolen funnit utrett om t.ex. ett skeende med domstolens bedömning av detta skeende. Detta sätt att skriva kräver mycket av skribenten; det måste även med vävda domskäl bli tydligt vad som är redovisning av fakta eller berättelser och vad som är domstolens bedömning. Ett annat, enklare sätt att skriva vävda domskäl är att begränsa de vävda domskälen till redovisningen av vad domstolen ansett utrett om skeendet, varefter domstolens bedömning av skeendet redovisas separat.

Domarjäv m.m.

Bestämmelser om domarjäv finns i 4 kap. 13 § RB. Paragrafen innehåller dels en uppräknning av särskilt angivna förhållanden – t.ex. släktskap till part eller domarens eventuella privata ekonomiska intresse i ett mål – som medför att en domare är jävig att handlägga ett mål (punkterna 1–9), dels en allmänt hållen bestämmelse – en generalklausul – om att en domare är jävig om det annars föreligger någon särskild omständighet som är ägnad att rubba förtroendet till hans eller hennes opartiskhet i målet (punkten 10).

Av betydelse för tolkningen av generalklausulen är artikel 6.1 i Europakonventionen (se t.ex. NJA 1998 s. 228). Europadomstolen har i sin rättspraxis urskiljt två element – krav på subjektiv opartiskhet, nämligen att varje

domare faktiskt ska döma opartiskt, samt krav på objektiv opartiskhet, som innebär att det för en objektiv iakttagare inte får föreligga några legitima tvivel om domstolens opartiskhet. Domstolen ska med andra ord inte bara vara utan också upplevas som opartisk.

Med partiskhet förstås att domaren låter partsställningen påverka utgången av målet. Fastän generalklausulen handlar om partiskhet, måste punkten tolkas så att den även omfattar annan särskild omständighet som inverkar på domarens oberoende eller oavhängighet i målet. Denna tolkning stöds av artikel 6 i Europakonventionen. Enligt nämnd artikel ska var och en vid prövningen av hans civila rättigheter och skyldigheter eller av en anklagelse mot honom för brott vara berättigad till en förhandling inför en oavhängig och opartisk domstol. Med oberoende eller oavhängighet förstås att domaren inte får ha sådana bindningar, eller sådan nytta eller sådant obehag av en viss utgång i målet, att det påverkar domarens ställningstagande. Det får inte föreligga någon särskild omständighet som är ägnad att rubba förtroendet för domarens opartiskhet och oberoende. Det är dock inte tillräckligt att en part saknar förtroende för domaren; det måste finnas en rimlig grund för partens åsikt (NJA 2010 s. 274).

Något om rättshjälp

Huvudregeln beträffande rättshjälp är, enligt 15 § rättshjälplagen (1996:1619), att den inte omfattar ersättning för mer arbete än 100 timmar. Detta tak kan dock, enligt den s.k. ventil som framgår av 34 § andra stycket, överskridas i undantagsfall. Exempelvis kan ventilen tillämpas om en ekonomiskt stark motpart i förhållningssyfte har lyckats fördröja en process.

Av rättshjälplagens 8 § framgår att en förutsättning för att över huvud taget bevilja rättshjälp är att det – med hänsyn till angelägenhetens art och betydelse, tvisteföremålets värde och omständigheterna i övrigt – är rimligt att staten bidrar till kostnaderna. En prövning av om det är rimligt att staten bidrar till kostnaderna ska alltså göras redan när rättshjälp ursprungligen begärs. I kommentarerna till bestämmelsen anges att den rättssökandes eget agerande kan påverka möjligheten att få rättshjälp i negativ riktning. Bestämmelsen synes i detta avseende ta sikte på en rättssökande som avsiktligt obstruerar handläggningen av ett mål eller hanteringen i övrigt av den rättsliga angelägenheten.

Ansvarsnämndens bedömning

Allmänna utgångspunkter för prövningen

Av 34 § lagen (1994:260) om offentlig anställning följer att Statens ansvarsnämnd prövar bl.a. frågor om disciplinansvar beträffande den som, i likhet med BB, har en anställning som rådman.

Det kan noteras att inte bara parterna i ärendet utan också modern skrivit till ansvarsnämnden. Skrivelser från andra än behöriga anmälare (JO, Justitiekanslern eller anställningsmyndigheten) eller de anmälda beaktas dock inte av nämnden.

Parterna har fått del av moderns skrivelse hit, men de har inte berört innehållet i den.

Disciplinpåföljd kan, enligt 14 § nämnda lag, åläggas en arbetstagare som uppsåtligen eller av oaktsamhet åsidosätter sina skyldigheter i anställningen när felet inte är ringa.

Vid bedömningen av om en förseelse i tjänsten är ringa och därför inte bör föranleda disciplinansvar måste hänsyn tas till vilka krav på noggrannhet och omsorg som uppgiften innefattade. På domare ställs höga krav på noggrannhet och omsorg. Det åligger domstolarna och följaktligen domare att på ett rättssäkert och effektivt sätt avgöra de mål och ärenden de har att handlägga. Av betydelse är också om försummelsen har orsakat skada eller påtaglig risk för skada. Detta får vägas mot omständigheter som rör arbetstagaren personligen, t.ex. kunnsighet, utbildning och erfarenhet, eller att han eller hon handlade under tidspress.

Disciplinansvar ska inte komma i fråga för varje avvikelse från vad som kan anses vara normen.

Det förhållandet att den aktuella anmälan avser utformningen av rättens domskäl manar till försiktighet vid prövningen i ansvarsnämnden. Huruvida domstolen lagt relevanta omständigheter till grund för sina bedömningar eller värderat omständigheterna korrekt eller gjort riktiga bedömningar, som de kommer till uttryck i domen, är något som i första hand ska prövas av överrätt efter ett överklagande eller ett extraordinärt rättsmedel. Också frågan om någon av rättens ledamöter varit jävig är något som det i första hand ankommer på domstol att avgöra. Det som ansvarsnämnden kan pröva inom ramen för ett arbetsrättsligt disciplinansvar är i stället främst om några formella fel begåtts vid domens avfattning.

Som ovan angivits finns vidare en betydande frihet och variation vid avfattning av domskäl. Vid prövningen måste därför en vid marginal för det tillåtna medges.

Med utgångspunkt från anmälan gör nämnden följande bedömning.

Domskälens förenlighet med bestämmelserna i 17 kap. 7 § 5 RB

Enligt den angivna bestämmelsen ska i domen anges domskälen med uppgift om vad som är bevisat i målet. Syftet med bestämmelsen är framför allt att möjliggöra för parterna att förstå rättens resonemang, vilket är av betydelse inte minst för bedömningen av om en dom ska överklagas. BB uppehåller sig i sitt yttrande utförligt vid innehållet i bevisningen och vad i denna som gett anledning till tingsrättens bedömningar och slutsatser. Denna redogörelse är av begränsad betydelse vid nämndens prövning, eftersom anmälan avser att just en sådan redovisning saknas i domskälen.

Domskäl kan, som ovan angivits, utformas på olika sätt. Det måste också finnas ett betydande utrymme för att en domstols domskäl, t.ex. vid ett överklagande eller en

senare analys, kan kritiseras, bl.a. med avseende på redovisningen av domstolens slutsatser och vad som legat till grund för dessa, utan att det kan hävdas att något formellt fel begåtts av det slag som hävdas i anmälan.

De aktuella domskälen är dock även med denna utgångspunkt för prövningen i flera avseenden anmärkningsvärda. Det är många gånger svårt att vid en läsning förstå vad tingsrätten grundat sina slutsatser på. Detta är olyckligt, inte minst eftersom rätten drar långtgående och i vissa fall kontroversiella slutsatser av omständigheter som inte redovisas i domen. Det öppnar för misstankar – rätt eller orätt – att rätten inte grundat sina överväganden på vad som förekommit i målet, utan på subjektiva värderingar eller förutfattade meningar och det försvårar för parterna att bedöma om målet ska överklagas.

Det nu sagda gäller inte minst vad som sägs i domen om parternas olika konfliktbenägenhet, något som förefaller ha varit centralt vid bedömningen i målet. Det är mycket svårt för en läsare att förstå vad dessa bedömningar grundas på. Än mer uppenbart gäller detta skrivningen i domen om handgemänget i april 2007. Där drar rätten slutsatser avseende förutsättningarna för mannen att besinna sig, trots att rätten, enligt vad som anges i domen, inte känner till hur våldsamheterna gått till eller vem som gjort vad.

Ansvarsnämnden gör bedömningen att domen i dessa avseenden inte är förenlig med den angivna bestämmelsen i 17 kap. 7 § 5 RB. Genom att avfatta en dom som inte ens uppfyller de formella minikraven i 17 kap. 7 § RB har BB i vart fall av oaktsamhet åsidosatt sina skyldigheter i anställningen.

Domskälens förenlighet med kravet på domstolens opartiskhet

Enligt anmälan har BB genom sitt sätt att uttrycka sig i domen framkallat tvivel om rättens opartiskhet. Frågan om jäv formellt förelegat är, som ovan angivits, något som ska prövas av domstol inom ramen för handläggning av det enskilda målet i den ordning som RB föreskriver. Om en domare agerar på ett sådant sätt att det riskerar att komma i konflikt med det grundläggande kravet på opartiskhet torde det dock kunna utgöra ett sådant formellt fel som kan ligga till grund för ett arbetsrättsligt disciplinansvar.

Domarens opartiskhet och oberoende är fundamental för förtroendet för domstolarna. En domare ska vid utövningen av domargärningen agera på ett sådant sätt att detta förtroende upprätthålls. I det ligger att parterna ska behandlas lika och med respekt. Denna skyldighet omfattar självfallet också domarens utformning av domar och beslut. Såsom påpekas i anmälan kan ett annat förhållningssätt ytterst leda till att domaren betraktas som jävig.

Samtidigt är det givetvis så att en part många gånger kan vara mycket kritisk mot en domares ställningstagande, utan att fördenskull domaren objektivt sett varit partisk. Det gäller inte minst i familjemål av det slag som är aktuellt i detta ärende, där en värdering av parternas förutsättningar att svara mot barnets bästa måste redovisas. Även kontroversiella bedömningar ska således redovisas om de har

betydelse för målets utgång, trots att det kan leda till att en part känner sig illa behandlad eller missbedömd. Det är dock av yttersta vikt för förtroendet för domstolens opartiskhet att rättens bedömningar redovisas på ett sätt som inte onödigtvis kan uppfattas som nedlåtande eller nedvärderande för endera parten.

I detta avseende har den aktuella domen uppenbara brister. Domen präglas generellt av en ton som är nedvärderande mot modern och samtidigt positiv mot fadern. De olika värderande uttalanden som görs går i många fall betydligt längre än vad som varit nödvändigt för att ta ställning till olika sakfrågor i målet.

Det sägs exempelvis att modern ”pådyvlar” fadern vissa egenskaper, att hon har en ”klart mer självcentrerad” syn på vissa frågor än vad som är godtagbart ur barnens perspektiv, att hon är ”snar att söka konflikt” med fadern, att hon försöker dra in omgivningen och barnen i dessa ”onödiga” konflikter, att konflikterna ofta är ”sökta och skapade” av modern, att hennes latent konfliktvillighet är ”betänklig” samt att konflikten kan dämpas ”om hon tar sig samman i stället för att skjuta sina egna aggressioner mot fadern i förgrunden”.

I domen avfärdas i det närmaste i bryska ordalag moderns yrkande om kontaktperson, trots att något sådant förordnande aldrig blev aktuellt genom att makarna tilldömdes gemensam vårdnad. Vad som i domen anges i anslutning till motiveringen av det interimistiska förordnandet sammantaget med hur rätten motiverar att moderns rättshjälp omedelbart ska upphöra kan inte uppfattas på annat sätt än som ett uttryck för ogillande av ett överklagande från modern, något som det knappast ankommer på rätten att ha synpunkter på.

Om fadern sägs exempelvis å andra sidan att redan hans yrkesmeriter borde borga för att uppfatta honom som en lämplig vårdnads-, boende- och umgängesförälder. Beträffande det ovan angivna handgemänget i april 2007 anges, trots att rätten uttryckligen säger sig inte ha närmare kännedom om händelsen, att det är förståeligt att fadern i denna situation haft svårt att besinna sig.

Vid värdering av domskälen är det viktigt att poängtera att rätten kunnat komma till motsvarande slutsatser utan att, på det sätt som skett, visa bristande respekt för den ena parten. Även om vissa av de angivna uttrycken skulle kunna förklaras av obetänksamhet eller dylikt kan det sätt som domskälen utformats på sammantaget inte leda till någon annan slutsats än att rätten tagit ställning för fadern och mot modern även på det känslomässiga planet. BB har, genom sitt ansvar för domskälens utformning, föranlett att rättens opartiskhet på goda grunder kunnat sättas i fråga. Härigenom har han åsidosatt en grundläggande regel för domares utövning av sitt ämbete och till följd härav också på detta sätt i vart fall av oaktsamhet åsidosatt sina skyldigheter i anställningen.

Kan felen bedömas som ringa?

BB:s uppgifter om den tidigare lagmannens besked i domskrivningsfrågan är oemotsagda och får godtas. BB har anfört att han förlitade sig på lagmannens tolkning av lagstiftningens krav och gjort gällande att lagmannens agerande och

uppfordran till domarna att hålla sig till lagstiftningens minimikrav – att bara ange vad som är bevisat och inte hur – måste tillmätas avgörande betydelse vid bedömningen. Nämnden vill dock betona att ansvaret för utformningen av domen givetvis alltid vilar på den enskilde domaren som deltagit i avgörandet.

BB har i övrigt om sin arbetssituation och sina förhållanden anfört: Han tjänstgjorde vid aktuell tid som rådman och enhetschef vid tingsrättens enhet 1. Totalt hade han ett övergripande ansvar för ca 950 mål och ärenden. Den på familjerätt specialiserade rådman som var tänkt att hålla huvudförhandlingen i aktuellt mål ville inte ta huvudförhandlingen. Samtidigt var enheten hårt belastad av många häktade brottmål. I detta läge bestämde han sig för att själv ta huvudförhandlingen i nu aktuellt mål. – Han har oförvitligt tjänstgjort som ordinarie domare i över 20 år. Han har nu fyllt 65 år och har tänkt arbeta till 67 år. Han har aldrig tidigare ådragit sig kritik. Aktuell anmälan är mycket besvärande för honom. Han har inte tidigare och kommer inte framgent att utforma domskäl på det sätt som skett. I stället kommer han att, liksom tidigare, tydligare hänvisa till utredningen i målet.

Även med beaktande av den marginal som, enligt vad som ovan angivits, måste medges för olika utformning av domskäl och den pressade arbetssituation som BB beskrivit är de brister som nu angivits så flagranta att felen inte kan bedömas som ringa. BB ska därför åläggas en disciplinpåföljd för tjänsteförseelse i form av en varning.